

Hendrikus Wilms, architect in Oegstgeest

Hierbij het verhaal over een architect die in Oegstgeest zijn creatieve sporen heeft achter gelaten. De schrijver dezes heeft de eerste tien jaren, van zijn leven, van 1937 tot april 1947 met zijn ouders en broers in Oegstgeest aan de Prins Hendriklaan gewoond. Een laan in het villapark dat door de architect Hendrikus Wilms mede is ontwikkeld. Nadat ik door toeval op het spoor van hem was gezet, heb ik in de zomer van 2011 verder onderzoek ter plaatse gedaan naar de activiteiten van Wilms in Oegstgeest. Met dank aan mijn nicht mw. W.F. Wilms - Leusink, het Gemeentearchief van Oegstgeest en de Vereniging Oud Oegstgeest.

Odijk, 29 november 2011

Ben Sanders

Hendrikus WILMS

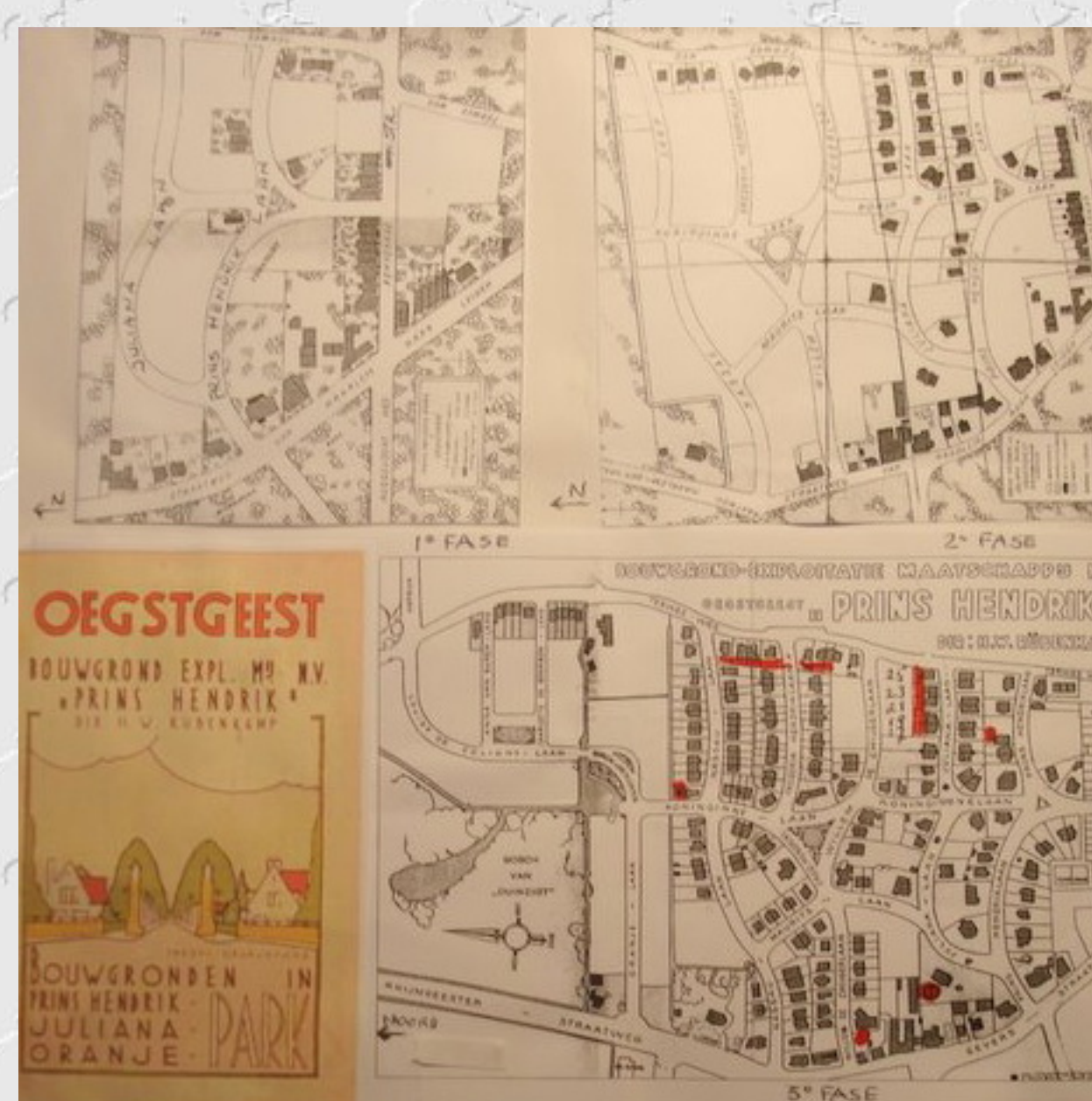
is geboren op 2 november 1883 te Schoonebeek en overleden op 16 juni 1954 op 70-jarige leeftijd te Barneveld. Hij trouwde op 28 jarige leeftijd, op 13 juni 1912 in Ede met Johanna Elizabeth (Bets) de Nooij, (1894-1951)Zij kregen zes kinderen: twee dochters en vier zonen. Na tot 1926 in Oegstgeest te hebben gewoond verhuisde het gezin Wilms in april van dat jaar naar Barneveld.

Hendrikus Wilms was de eerste uit een geslacht van landbouwers in de zuid oost hoek van Drenthe, die als architect - bouwkundige succesvol actief werd.

Na aanvankelijk werkzaam te zijn geweest als bouwkundig opzichter in diverse plaatsen is hij vanaf 1916 werkzaam en woonachtig in Leiden en Oegstgeest als architect. Want hij heeft met architect Reyneveld, met wie hij nauw samenwerkte, in Oegstgeest het Prins Hendrik- en het Juliana park mede ontwikkeld. De uitbreiding van het villadorp is vanaf 1908 begonnen met het Wilhelmipark, onder leiding van de bekende architect Jesse en vanaf 1913 voortgezet met het Juliana- en Prins Hendrikpark en het Oranjepark. Deze vier parken zijn inmiddels tot beschermd dorpsgezicht verklaard.

Architect Wilms heeft samen met zijn collega-partner Reyneveld en ook alleen diverse huizen en villa's in deze parken ontworpen en laten bouwen.

Deze 'parken' zijn in opdracht van de Bouwgrond Exploitatie Maatschappij NV 'Prins Hendrik' te Oegstgeest, onder directioneel toezicht van H.W. Rütbenkamp ontwikkeld, met een wegen en woningenplan zoals hierna op de plattegrond is te zien. Het is het gebied begrensd door de Geversstraat - Kempenerstraat en Terweeweg. Toen de parken werden opgezet had 'men' nog geen auto's) en zijn er zodoende geen garages of parkeerplaatsen bij de huizen ingetekend. Met als gevolg dat de straten nu vol staan met auto's van bewoners. De lanen komen nu erg smal over en helemaal als men zich de situatie van de veertig-jaren voor de geest kan halen. Opvallend is nu ook dat veel huizen relatief hoge hagen aan de straatkant als afscheiding hebben, zodat de toegankelijkheid van de huizen veel beperkter is als 'vroeger'!

Hierboven drie plattegronden die de diverse fases in de ontwikkeling van het Prins Hendrik en het Juliana park aangeven. In de onderste plattegrond zijn de door Architect Wilms ontworpen - gebouwde villa's en de Rehoboth Kapel met rood gekenmerkt.

Werkzaamheden van Hendrikus Wilms als architect in Oegstgeest

Hierna een beschrijving van door hem ontworpen huizen, meestal in samenwerking met collega architect Reyneveld, ontleend aan de Gemeentelijke Monumentenlijst en een voorstel daartoe uit 1987, de zogenaamde 'Paarse Nota' van de Vereniging Oud Oegstgeest:

1919: Julianalaan 1 - Huize Sonne-Wende, nu genaamd Taberna

Een waardevol gebouw vanwege de hoofdvorm en detaillering, de materiaalbehandeling en de kleurstelling. De grote platte aanbouw past niet bij het gebouw. Hier was ook het bureau van Wilms en woonde hij met zijn gezin van 1920 tot 1921 en het is nu het kantoor van de er naast gelegen protestantse (voorheen Gereformeerde) kerk.

Een opname uit de 20-ger jaren en een opname uit september 2011

1919: Julianalaan 17-19 - dubbel herenhuis en 21 - 23 eveneens een dubbel herenhuis, staande op de Gemeentelijke Monumentenlijst en die nu behoren tot 'gemeentelijk beschermd dorpsgezicht'. De dubbele woonhuizen ontstonden in de jaren 1919 - 1921 en zijn architectonisch gezien één ontwerp met varianten daarin. De ontwerpen voor de vrijstaande villa's, zoals Sonne-Wende zijn vrij, maar vertonen onderling ook veel overeenkomsten: zowel in opzet als in detaillering. De bouwvoorstellen van de twee dubbele woonhuizen 17-19 en 21-23 zijn kort na elkaar bij de gemeente ingediend. In augustus 1919 leverde Wilms de tekeningen voor 21 en 23 in. In december volgde de tweede aanvraag. Beide typen zijn te spiegelen over de middelen. In het geval van 17-19 zijn de topgevels aan elkaar geschakeld en bevinden zich de entreepartijen aan de buitenzijden. Bij 21 en 23 is het precies andersom: de topgevels bevinden zich hier op de hoeken, terwijl de entreepartijen in het midden zijn gesitueerd. De sfeer van de panden is 'Hollands': met rode pannen en luiken. Maar ook lieten de architecten zich inspireren door de Engelse cottages. De afwisseling van schoon metselwerk en pleisterwerk en het houten beschoot van de topgevels zijn hiervan kenmerken. In de top van de puntgevels bevinden zich ovale 'Reyneveld en Wilms - vensters'. Deze woonhuizen behoren tot de beste ontwerpen van beide architecten en het is mede om die reden dat ze op de Gemeentelijke Monumentenlijst zijn geplaatst.

1920- 1921: Julianalaan 25

Dit is het huis dat Wilms ontwierp voor eigen bewoning en kantoor liet bouwen. Het is een typische Wilms - villa met overeenkomst met het pand Terweeweg 45 en Prins Hendriklaan 19. Lang heeft hij niet kunnen genieten van zijn huis omdat de familie in 1926 naar Barneveld verhuisde. Hier een opname van de villa Julianalaan 25.

1921: De Kempenerstraat 42 - dienstgebouw - villa (op de Gem. Monumentenlijst)

De villa ligt aan het toegangspad naar het (voormalige) Zendingshuis, waardoor dit pand duidelijk zichtbaar is. Het is opnieuw een typisch Wilms project. Let bijvoorbeeld op het raampje onder de woorden: 'Ziekenverpleging voor alle gezindten'.

Het villa-achtige karakter van het huis verraadt niets over de opdrachtgever van destijds. Alleen als je goed kijkt naar de overgeschilderde woorden op de gevel, krijg je een vaag vermoeden. Met enige moeite zijn de woorden: 'Ziekenverpleging voor alle gezindten' te herkennen. In 1921 geeft de Vereniging Ziekenverpleging voor alle gezindten aan Wilms de opdracht om een wijkgebouw te ontwerpen, van waaruit de wijkverpleegster de zieke Oegstgeestenaars thuis kan verzorgen en verplegen. Als locatie is gekozen voor het nog vrij liggende stuk grond bij de ingang van het Zendingshuis van de Nederlands Hervormde Kerk. Tegenwoordig is een Kruis-gebouw een vierkante doos maar toen moest in het huis, behalve de verpleegster, ook de conciërge met zijn gezin wonen.

Als het gebouw er staat, beschikt de eerste wijkverpleegster, zuster Kreling, over een riant huisvesting voor die tijd: een woonkamer van 4 bij 3,50 m., met een terras er voor, een badkamer, een keuken en boven een slaapkamer. De woonkamer is zelfs groter dan de spreekkamer. In de loop van de tijd ontstaat er behoefte aan uitbreiding van het gebouw om aan alle diensten huisvesting te bieden. Na de oorlog wordt de Ziekenverpleging een onderdeel van het Groene Kruis en in 1968 volgt de fusie met het Katholieke Wit Gele Kruis. Deze nieuwe zorginstelling verlaat dan het pand dat sindsdien particulier wordt bewoond.

Door de hoge hagen om het huis was het niet mogelijk om een actuele foto van de woning te maken.

1920: vier woonhuizen Terweeweg 37 - 39 - 41-43

Zij vormen een markt beeld tussen de Frederik Hendriklaan en de Nassaulaan. In samenhang met Terweeweg 45 en met de woningen tussen de Frederik Hendriklaan en de Willem de Zwijgerlaan vormen zij een straatbeeld van ruim 200 meter.

1921: Prins Hendriklaan 19 - villa

Karakteristiek voor Wilms en met veel overeenkomst met de huizen Julianalaan 25 en Terweeweg 45. Het verkeert in gave staat.

1921: woonhuizen Terweeweg 43 - 45

Deze panden hebben veel overeenkomst met Julianalaan 25 en Prins Hendriklaan 19 en heeft Wilms ontworpen in samenwerking met Reyneveld.

1923: Willem de Zwijgerlaan - Kapel Rehoboth

De Rehobothkapel is door architect Wilms gebouwd in 1923 als Gereformeerde kerk. In 1933 werd zij verkocht aan de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden, toen de Gereformeerden aan de Mauritslaan een grotere kerk stichtten. De naam werd toen gewijzigd in Willem de Zwijgerkerk. Ook hebben een aantal jaren de leden van de Gereformeerden Kerk Artikel 31 hier hun diensten gehouden.

In 1967 kreeg het kerkgebouw een zakelijke bestemming toen de Vereniging van Vrijzinnige Hervormden verhuisden naar het Gemeentecentrum aan de Lijfweg. Nu wordt het pand particulier bewoond.

1924: Nassaulaan 27 - villa

Het heeft een goede hoofdvorm passend op de hoek van de Nassaulaan en de Koninginnelaan en in relatie met de drie annex gelegen huizen, die voor zover bekend niet door Wilms zijn ontworpen.

Werkzaamheden in Barneveld

Omdat zijn vrouw toch niet kon aarden in het westen, vestigde het gezin zich in april 1926 in Barneveld. Hendrikus Wilms heeft eind jaren twintig, in samenwerking met de directeur Gemeente-werken de heer G. Lijesen, het Concertgebouw, sinds 2004 Bibliotheek, aan de Nieuwstraat ontworpen. Het verloop van de bouw verliep nogal stroef omdat de onderlinge verstandhouding tussen de beide architecten te wensen overliet. Het Concertgebouw staat op de Gemeentelijke Monumentenlijst en wordt gekarakteriseerd als een goed voorbeeld van de Amsterdamse School in de Gelderse Vallei. De voorgevel van het oorspronkelijke gebouw is bewaard gebleven maar de zaal er achter is afgebroken en op die plaats is de nieuwe bibliotheek gebouwd. Daarnaast heeft hij in Barneveld en o.a. in Garderen een aantal huizen ontworpen. Deze staan (nog) niet vermeld op een gemeentelijke monumentenlijst, zoals in Oegstgeest. Na de oorlog heeft Wilms ook een bouwkundige uitvinding gedaan zoals te lezen is in de Barneveldse Courant van zaterdag 26 oktober 1946:

Begin van een nieuwe industrie

"Door den architect H. Wilms alhier is een bouwplaat uitgevonden, hoofdzakelijk van stroo bereid, met cement. Deze vinding is door hem ter beschikking gesteld van den Rijk's Nijverheidsconsulent, Ir. Sibbols te Zwolle. Op diens advies is hierop octrooi aangevraagd. Naar we vernemen zal deze aanvraag met eenigen voorrang door den Octrooiraad in behandeling worden genomen"

Jammer genoeg heeft Wilms aan het octrooi weinig financieel plezier beleefd omdat al snel iemand anders er mee aan de slag ging om deze platen, nu bekend als mdf-platen, te produceren. De bouw had in de jaren na de oorlog een grote behoefte aan bouwmaterialen en dan het liefst zo goedkoop en duurzaam mogelijk. Vandaar dat deze platen veel werden en nog steeds worden toegepast. Wilms is er dus financieel niet veel wijzer van geworden, ook al niet omdat hij niet erg zakelijk was ingesteld. Enige jaren na het overlijden van zijn vrouw is Hendrikus Wilms in 1954 in Barneveld overleden en aldaar begraven.

De bewaarde voorgevel van het concertgebouw